אור הצפון — ההרגשה המתמדת בחידוש הבריאה

אור הצפון · להדפסה · מבית דוד

ההרגשה המתמדת בחידוש הבריאהא. הכתוב אומר: "וה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחותם בדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם ללכת יומם ולילה" (שמות יג). הרי מופלא הדבר שהקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו כביכול הנהיג את בני ישראל במדבר, הוא סלל לפניהם את הדרך והוא הוליך עמוד אש לפניהם להאיר להם.

מכוח חידוש זה, שיכנע אונקלוס הגר את הגדודים הרומאים לקבל עליהם עול מלכות שמים. מסופר בגמרא (עבודה זרה יא): "אונקלוס בר קלונימוס איגייר. שדר קיסר גינדא דרומאי אבתריה, משכינהו בקראי, איגיור. הדר שדר גונדא דרומאי אחרינא אבתריה, אמר להו: לא תימרו ליה ולא מידי. כי הוו שקלו ואזלי, אמר להו: אימא לכו מילתא. בעלמא גיפיורא נקט נורא קמי פיפיורא, פיפיורא לדוכסא, דוכסא להגמונא, הגמונא לקומא (כלומר, כל שר נוטל ומוליך אבוקה לפני השר הגדול ממנו, וכן משר לשר עד לפני המלך). קומא מי נקט נורא מקמי אינשי (האם מלך נוטל אבוקה לפני אנשיו)? אמרי ליה: לא. אמר להו: הקדוש ברוך הוא נקט נורא קמי ישראל, דכתיב: 'וה' הולך לפניהם יומם וכו'". איגיור כולהו.

הדר שדר גונדא אחרינא אבתריה, אמר להו: לא תישעו מידי בהדיה. כי נקטי ליה ואזלי, חזא מזוזתא דמנחא אפיתחא, אותיב ידיה עלה ואמר להו: מאי האי? אמרו ליה: אימא לן את. אמר להו: מנהגו של עולם, מלך בשר ודם יושב מבפנים ועבדיו משמרים אותו מבחוץ; ואילו הקדוש ברוך הוא, עבדיו מבפנים והוא משמרם מבחוץ, שנאמר (תהלים קכא); 'ה' ישמור צאתך ובואך מעתה ועד עולם'. איגיור".

אותה השוואה אנו מוצאים גם במסכת אחרת (מנחות לו): "אמר רבא: מצוה להניחה (המזוזה) בטפח הסמוך לרשות הרבים, מאי טעמא? וכו' רב חנינא מסורא אומר: כי היכי דתינטריה. אמר רב חנינא: בוא וראה, שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם. מדת בשר ודם, מלך יושב מבפנים ועם משמרין אותו מבחוץ; מדת הקדוש ברוך הוא אינה כן. עבדיו יושבין מבפנים והוא משמרן מבחוץ, שנאמר (תהלים קכא): 'ה' שומרך ה' צלך על יד ימינך'".

המאמרים האלה מלמדים אותנו את שיעור קומת בני האדם, שהקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו, כביכול, כאילו עומד על יד פתחו של כל יהודי ויהודי שיש בו מזוזה ושומר את ביתו.

וכבר עמד בעל הטורים על כך. לאחר שהטור עמד על ערכה של מצות מזוזה ומביא דברי חז"ל שכל הזהיר במצות מזוזה יאריכו ימיו וימי בניו, דכתיב (דברים יא) "למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה" וכו' (ראה שבת לב), הוא מוסיף: "וגדולה מזה שהבית נשמר על ידה כמו שדרשו בפסוק 'ה' שומרך וכו", מלך בשר ודם בפנים ועבדיו שומרים אותו מבחוץ ואתם ישנין על מטתכם והקדוש ברוך הוא שומר אתכם מבחוץ" (טור יו"ד רפה). ותמהו הבית יוסף והב"ח על תוספת זו שהרי אריכות ימיו וימי בניו חביבה לאדם משמירת הבית?

ומתרץ הבית יוסף: "משום דאריכות ימים הוא נס נסתר ושמירת הבית הוא נס נגלה, שהדרים בשאר הבתים שאין בהם מזוזה ניזקין, והדר בבית שיש בו מזוזה ניצול, קרי לשמירת הבית גדול. אי נמי משום דשמירת הבית הוא היפך מנהג מלך של בשר ודם שהוא מבפנים ועבדים משמרים אותו מבחוץ - קרי ליה גדול" (שם).

לפי התירוץ הראשון גדול ערכה של מצות מזוזה, משום שבה מתגלה כמה הקדוש ברוך הוא מייחד השגחתו לכל איש ואיש המקיים מצוותיו ומשמר את ביתו באופן מיוחד בדרך נס נגלה, בשינוי הטבע מכל הבתים אשר מסביבתו. ובתירוץ השני מוסיף עוד, שאין זו שמירה סתם אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו כאילו עומד על פתחו של בית ובית שיש שם מזוזה ואומר לדרים בו שישכבו במנוחה והוא ישמור עליהם, ומשום כך "קרי ליה גדול", כי בזה מתגלית גדולתו ויקרתו של האדם.

ומכאן התפעלותם של גדודי היוונים, שהביאה אותם, כאמור, לידי קבלת עול מלכות שמים, משום שהכירו את גדולתו של האדם, שהקדוש ברוך הוא שהוא מלך מלכי המלכים מטפל בעצמו בכל יחיד ויחיד.

עמדנו במאמרינו הקודמים על כך, שהקדוש ברוך הוא לא יצר את הבריאה פעם אחת שתהיה קיימת לעולם ומאילך הוא הולך ומנהיג אותה, את אותה הבריאה שיצר, אלא שהוא יוצר אותה בכל רגע ורגע, כמו שאמרו: "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית", ולא שבורא אותה באופן כללי לכל הבריות, אלא במיוחד בשביל כל אדם ואדם.

אולם אין חידוש זה ניכר בנגלה, ואינו אלא בבחינת נס נסתר, כי לכאורה נראה שהעולם ומלואו עומדים וקיימים משׁשת ימי בראשית ובשביל כל הברואים בכללם, אבל מחובתו של האדם להכיר, שכמו במזוזה רואים בדרך נס נגלה שהקדוש ברוך הוא משמר במיוחד כל בית ובית, כן בכל הבריאה ובכל יצורי תבל, הקדוש ברוך הוא בורא כל דבר בכל רגע ורגע ובשביל כל יחיד ויחיד במיוחד, כלומר שהאדם יראה את הנסתר כאילו הוא נגלה.

הנה, למשל, כשאדם קם בבוקר ומוצא בסיס למטה להעמיד כפות רגליו על הקרקע ואת השמים מתוחים למעלה, צריך הוא להרגיש שברגע זה ה' מבדיל בין מים למים ויוצר את הרקיע מעל לראשו ופורש את היבשה מתחת לרגליו, ובכל צעד שהוא צועד, ה' מכין לו את המקום לדרוך עליו. ואין הבדל לגבי הקדוש ברוך הוא אם הוא בורא את כל הרקיע וכל כדור הארץ לכל ברואי עולם בבת אחת, או שבורא קטע של רקיע או קטע של יבשה לכל אחד ואחד, כי מי שאינו יכול לברוא את הבריאה, אינו יכול לברוא גם חלק ממנה, ומי שיכול לברוא הכל, יכול גם לברוא חלקים חלקים, והכל בריאה אחת היא.

כמו כן, כשהאדם פוקח את עיניו ומוצא את השמש זורחת לפניו, עליו להרגיש שה' בורא את השמש בשבילו בכל רגע ורגע, וכאילו הוא מאיר לפניו בשמש זו המיוחדת לו בכל מקום שהוא הולך ולכל פינה שהוא פונה.ראה בראשית לב: "ויזרח לו השמש"; וראה שם פירש רש"י: "ויזרח לו - לצרכיו". הוא פותח את חלון ביתו, והנה ה' מחדיר את קרני השמש לתוכו; הוא יוצא לחוץ, והנה ה' מזריח את השמש ומפזר אורה על דרכו, וכמו שאמרו: "הפותח ככל יום דלתות שערי מזרח ובוקע חלוני רקיע, מוציא חמה ממקומה וכו' ומאיר לעולם כולו וליושביו" (תפלת שחרית בשבת), כלומר, בכל רגע הוא מוציא את החמה לכל אחד ואחד ומאיר לפניו.

וכן בכל מצרכי המזון שהאדם מסתפק בהם. כשאדם יושב לאכול ולשתות ומוצא את מזונותיו שהביאו מהחנות ערוכים על שולחנו, הוא חושב שהכל מוכן מראש. אבל לא כן הדבר, כי עליו להרגיש שבכל רגע ה' מחדש את ארבעה היסודות שמהם מורכבים כל הדברים, וברגע זה הוא מרכיב אותם ויוצר בשבילו את המזון הדרוש לו.

ומשום כן תיקנו חז"ל ברכות הנהנין על כל מצרך בכל פעם שהוא בא ליהנות ממנו. לכאורה הרי חמור מאד העוון של מוציא שם לבטלה, ולמה אין להסתפק בברכה בפעם אחת בחייו על כל מין ומין שנברא בעולם? אלא שהקדוש ברוך הוא בורא אותם בכל רגע ורגע ועל האדם לברך על כל יצירה ויצירה של כל מין ומין: בורא פרי העץ; בורא פרי האדמה; בורא מיני מזונות וכו' וכו'.

ומאותו הטעם מברכים את ברכות הנהנין לא בלשון עבר: "שברא", אלא בלשון הווה: "בורא", שברגע זה הוא בורא אותם בשבילו. וכן בכל הברכות תיקנו חז"ל שיברר בלשון הווה: "רוקע הארץ על המים"; "המכין מצעדי גבר"; "יוצר המאורות"; "פוקח עורים" וכו' וכו', כדי שירגיש האדם, כאמור, שברגע זה ה' רוקע בשבילו את הארץ ומכין צעדיו; ברגע זה הוא יוצר בשבילו את מאורות השמים ופוקח את עיניו ליהנות מאורם וכו' וכו'. ומכאן גם יכיר את גדלות האדם, שה, אינו מסיר השגחתו הפרטית ממנו לרגע ומעניק לו בכבודו ובעצמו את כל הדרוש לו לצורך חייו והנאתו.

ב. הגישה הנזכרת כלפי הבריאה, בכוחה לעזור לאדם לעמוד בנסיונות החיים ולהינצל מן החטא. לפי שקובעים חז"ל, קשה מאד לאדם בדורותינו להחזיק מעמד בכל הנסיעות הקשים והמכשולים הרבים העומדים בדרכו על כל צעד, הן בדעות ובמדות והן במעשים. הוכחנו מדברי חז"ל שבכל סטיה קלה שהאדם סוטה במדותיו, הוא נקרא מין, וכל שכן בדעות (ראה כמה מאמרים בזה לעיל). ועוד, שלא המדרש עיקר אלא המעשה, וכפי שדורשים חז"ל על הפסוק "חכמת המסכן בזויה", שהמסכן הוא מי "שמלמד לאחרים והוא בעצמו אינו מקיים" (ילקוט קהלת ט), ומנין נשאב כוחות להתגבר על יצרנו המסובב אותנו מכל צד ולקיים מה שמוטל עלינו.

אולם לפי האמור, אם ירגיש האדם שכל הבריאה על כל יצוריה מתחדשים בשבילו בכל רגע, לא יתכן שיחטא. אם ירגיש שבכל צעד שהוא צועד, ה' בורא בשבילו ברגע זה את האדמה שידרוך עליה ואת השמש שתאיר לפניו; בכל הנאה שהוא נהנה, ה' יוצר בשבילו באותו רגע את אותו המצרך לשם הנאתו, וכו' וכו', יירתע מלהשתמש בהם כנגד רצון בוראם. וכמו בכל הנבראים מסביב לו, כן גם בתוך עצמו, בכל גופו וכל אבריו, הלא ה' יוצר אותם כל רגע: הוא יוצר לו עינים בכל רגע שיוכל לראות: יוצר לו פה בכל רגע שיוכל לאכול; יוצר לו בכל רגע רגליים שיוכל לדרוך וכו' וכו', וכיצד יעלה על דעתו להגיע איזה אבר, להרים יד ורגל, או לעשות איזו תנועה - שלא על דעת קונו.

ומכאן נבין דברי הכתוב: "וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק" (בראשית כב), ולכאורה הרי זה מיותר, כי אם רצה לראות, הרי מובן שנשא את עיניו, אלא הכתוב בא ללמדנו שאברהם הרגיש בכל ניד עינים שה, מטביען בו בכל רגע, ודקדק לא להניען סתם, כי אם בכוונה מיוחדת ולשם מטרה מסוימת, בהתאם לרצון יוצרן ובוראן.

וכן מצינו לגבי יעקב שהכתוב אומר: "וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם" (שם כט), כלומר, שיעקב בשעה שרצה ללכת, הרגיש שה' בורא לו באותו רגע את רגליו ומכין לפניו את הקרקע לדרוך עליה, וכיוון בכל פסיעה ופסיעה לאיזו מטרה הוא נושא את רגליו.

עלינו ללמוד, איפוא, ממעשי האבות, שנתרגל גם אנו בהרגשה זו, ואז נהיה בטוחים, כאמור, שנשקול כל מבט עינים ונמדוד כל צעד ושעל.

וכך צריך כל אדם להרגיש גם בכל דעותיו והגיונותיו, כי גם את כשרון המחשבה ה' מעניק לו בכל רגע, ולא רק בענינים שהוא מחדש באותה שעה אלא אף בהיותו חוזר על ידיעותיו ותבונתו שרכש לו מכבר. הרי לכאורה, מופלא הוא כוח הזכרון שבאדם, כי האם מתוך שלמדו אתמול צריכים לדעת גם היום? אלא שה' מחדש בכל רגע במוחו של כל אחד, ואף לחכם הגדול ביותר - את כל הידיעות שספג אותן בזמן מן הזמנים, החל מקריאת אלף בית שלמד בינקותו עד מדריגת החכמה שהוא עומד בה בשעה זו.

ולכן אין לאדם להסתפק בלימוד התורה בברכה אחת לכל החיים. בזמן שהוא מגיע לגיל שלש עשרה ומתחייב במצוות, אלא הוא חייב לברך בכל יום ויום, ודוקא בלשון הווה: "המלמד תורה לעמו ישראל"; "נותן התורה" וכדומה, כדי להרגיש שידיעות התורה שרכש בעבר אינן מונחות אצלו כבקופסה אלא ה' מעניקן במוחו בכל רגע ורגע.

ואם כך ירגיש האדם, כמה ידקדק בכל הגה ובכל הרהור שיהיו מכוונים לרצונו של ה' יתברך וכמה יזהר מבלי להעלות על לבו שום מחשבה זרה או בטלה.

ולאור כל האמור, ירגיש האדם גם את האחריות הגדולה המוטלת עליו, מאחר שה' יוצר בשבילו בכל רגע את כל העולם ומלואו ומטביע בו את שכלו וכל אבריו וחושיו, ויכיר את המטרה הגדולה אשר לשמה נוצר. וילך ויתעלה בכל רגע ורגע.